

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Novæ Observationes Et Additiones Ad A. R. P. D. Bartholomæi Gavanti Congreg. Cleric. Regul. S. Pauli ac Sac. Rit. Congregat. Consultoris Commentaria In Rubricas Missalis Et Breviarii Romani

Adjectis Summorum Pontificum & Sac. Rit. Congreg. Decretis usque ad
præsens emanatis

Complectens omnia Gavanti Commentaria in Rubricas Breviarii - Cum
Indicibus Decretorum, Rerum atque Verborum notabilium

Merati, Gaetano Maria

Augustæ Vindellicorum, 1740

VD18 10783695-002

Sectio Decima De Caremoniis ad Horas Canonicas adhibendis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39775

SECTIO DECIMA.

DE CEREMONIIS AD HORAS CANONICAS ADHIBENDIS.

Cap. I. De Ceremoniis in privata Horarum Canoniarum recitatione
caret novis Observat. & Additionibus.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. II. De Ceremoniis Horarum Canoniarum in Choro recitandarum.

Gavanti. pag. 160. col. 1. n. 8 -- *Genus flexio etiam in Choro ad ea, de quibus diximus superiori cap. n. 4. &c.*) De ceremoniis, quæ præstari debent, dum recitantur Horæ Canonice in Choro, cum unaquæque Ecclesia habeat proprios mores, & laudabiles consuetudines, pauca adjicere ad Gavanti Commentaria locus erit. Præfatus Auctor cap. præcedenti num. 4. dixit genuflectendum esse in Hymnis, dum proferuntur ea verba: *Veni Creator Spiritus, Ave Maris Stella, &c.* De genuflexione præstanda in proferendis primis illis verbis: *Veni Creator Spiritus* satis locuti sumus in nostris Observationibus ad c. 18. Sect. 6. in quo discurret Gavantus de Festo Pentecostes; unde vide ea, quæ ibi tradita sunt. Genuflectendum pariter est in Choro, dum intonatur Hymnus B. V. *Ave Maris Stella*; oritur tamen dubium, utrum Festis solum diebus, an totius anni Sabbatis, Feriisque sit decantandus cum genuflexione præfatus Hymnus, & quandonam peracta genuflexione sit surgendum? Boverius in Ceremoniali P.P. Cappuccinorum lib. 1. cap. 16. genuflexionem præscribit in omnibus Festis B. V. cum dicitur *Ave Maris Stella, &c.* per quatuor versus priores, non autem in Officio parvo, & Sabbati. Verum Gavantus, necnon Paris de Crassis lib. 1. cap. 17. Castaldus in nostro Ceremoniali lib. 2. cap. 4. Gavanti. Rubr. Brev.

num. 16. Bauldry part. 2. cap. 3. n. 2. Fantonius in Ceremoniali Carmelitarum lib. 1. Rub. 19. n. 4. & alii Auctores aliorum Ceremonialium diligenter allegati à nostro Francisco Magio de Divino Officio, & Choro disquisit. 36. prædictam genuflexionem toties præscribunt, quoties hoc Hymno Deipara salutatur, nullo proflus excepto tempore. Major igitur difficultas est, quandonam peracta genuflexione surgendum sit? Gavantus supra loc. cit. Ordinarium Carthusiense cap. 14. num. 46. & 49. & alii ad Hymni initium genuflexionem præscribunt, sed de surrectione non loquuntur. Laudatus noster Castaldus loc. cit. dicit, quod genuflectendum est, donec quatuor primi versus dicuntur, cap. verò 21. n. 9. hæc habet: *Celebrans cantat Capitulum, & principium Hymni, quod si Hymnus sit: Ave Maris Stella, sive Veni Creator Spiritus, postquam illud intonavit, genuflectit, alii vero omnes, exceptis Ceroferariis, à principio genuflectunt, sicque permanent omnes donec compleatur totus primus versus, quo completo, surgentibus omnibus, ipse quoque surgit.* Hæc Castaldus, qui ibi loquitur de Hymno sollempniter decantato, & nomine primi versus evidenter constat, intelligere primam Hymni strophem. Iisdem verbis utuntur etiam Totinius lib. 1. cap. 14. n. 9. ubi ait: *usque ad finem primi versus; sed paucis interjectis, ait: usque ad finem*

A a a

nem

nem primorum quatuor versiculorum. Patres verò Prædicatores de primo Hymno Treveris anno 1249. de altero verò Ulyssipone 1618. Mediolani 1622. Romæque 1629. in tertia Ordinatione sic statuerunt: quòd in pronuntiatione Hymni, &c. Fratres maneat genuflexi, usquequòd absolvatur prima strophe. Quod idem omnino est, ut notat Ceremoniale Minorum Observantium part. 4. cap. 6. & Conventualium cap. 11. usque ad finem primi metri.

In Hymno autem Crucis, & tempore Passionis, cum dicitur: *O crux ave spes unica*, ad quatuor versus, juxta Castaldum *supra cit.* ab omnibus in Choro genuflectitur, ita pariter in Hymno: *Pange lingua*, cum dicitur: *Tantum ergo Sacramentum*, si SS. Sacramentum sit expositum, ad quatuor versus sequentes pariter genuflectitur; ita præscribit Castaldus in nostro Ceremoniali *loc. supra cit. n. 18.* Verùm Censores aliqui à nostro Capitulo generali deputati Castaldi præscriptum sic emendarunt: In Hymno: *Pange lingua* persistendum in genuflexione ad duos tantum primos versus, nimirum: *Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui*: & his prolatis, statim surgendum. Hanc dispositionem præcedunt etiam Solarius in Ceremoniali Minorum part. 3. c. 7. n. 5. Fantonius in Ceremoniali Carmelitarum lib. 1. Rub. 20. n. 3. Ordinarium Carthusiense cap. 14. n. 46. & alii, quos citat Magius *disquisit.* 39. hac ratione permoti, quòd alii versus duo, qui sequuntur: *Et antiquum documentum, novo cedat ritui*, non tantam requiri animi pietatem, ac reverentiam, videantur significare. E contra verò alii prædictam genuflexionem non ad duos solum, nec ad quatuor tantum, sed etiam ad omnes sex versus illius strophes genuflexionem præscribunt. Ceremoniale enim Romanum ad usum Fratrum Minorum Conventualium part. 4. cap. 11. & Observantium part. 4. cap. 6. hæc habet: Debent Fratres genuflectere, &c. ad *Tantum ergo Sacramen-*

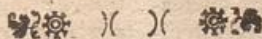
tum &c. usque ad defectui &c. Idem docet Ceremoniale Camaldulensium, necnon Ceremoniale Augustinianum, ita pariter Ceremoniale Canonicorum Regularium, itemque Ceremoniale Clericorum Regularium S. Pauli lib. 2. cap. 10. hunc in modum loquendo: Genuflexi quoque sint ad illum (versum) *Tantum ergo Sacramentum*, & quinque sequentes; & denique Ceremoniale Clericorum Regularium Minorum part. 1. cap. 12. hæc ait: In Officio Corporis Christi, cum in Hymno dicitur *Tantum ergo Sacramentum &c.* usque ad *Genitori, Genitoque &c.* omnes genuflectunt.

Alii denique, nimirum Philippus Natalius de Sacris Ritibus tract. 2. sect. 4. cap. 3. tit. 3. num. 4. Paris de Crassis in suo Ceremoniali Cardinalium, & Episcoporum lib. 2. cap. 22. Ramerius in Rituali Cælestinorum lib. 1. cap. 18. Ceremoniale Ordinis B. M. de Mercede Reformatum juxta Ritum Romanum lib. 1. cap. 9. Constitutiones, Declarationes, & Ordinationes Capitulorum generalium Ordinis PP. Prædicatorum tit. de genuflexionibus n. 5. Bauldry part. 2. cap. 3. n. 2. & Gavantus Sect. 10. cap. 1. n. 4. necnon Ceremoniale Episcoporum lib. 1. cap. 28. eandem genuflexionem in pronunciandis prædictis versibus hujus Hymni præscribunt, sed numerum versuum, quibus durare debet genuflexio, non definiunt. Noster P. Magius *loc. cit. n. 230.* arbitratur à Castaldi præscripto non esse recedendum, & quatuor ad minus omnino versus cum genuflexione canendos esse, quem etiam Ritum tradit Ceremoniale PP. Cappuccinorum lib. 1. cap. 6. citando Castaldum. Ego tamen censerem in prædicto casu, vel ad duos tantum primos versus, vel ad omnes sex illius strophes esse genuflectendum; nulla est enim major ratio, cur genuflexio debeat durare usque ad prolationem quatuor versuum, & non usque ad recitationem omnium sex versuum illius strophes. Tum quia sicut prosternimur in recitatione totius

totius primæ strophes Hymni *Ave Maris Stella*, & totius alterius strophes: *O Crux ave spes unica* &c. ut docet Castaldus in Hymno Crucis, & tempore Passionis, ita congruum omnino videtur, ut prostrati remaneamus ab illis verbis: *Tantum ergo Sacramentum*, usque ad aliam strophem: *Genitori, Genitoque*.

Major tamen est difficultas, quandonam genua flecti oporteat ad prædicta verba in Hymno: *Pange lingua*. Castaldus in nostro Ceremoniali *loc. citat.* docet prædictam genuflexionem, si SS. Sacramentum sit expositum; idem quoque disponunt Canonici Regularares, Minores Conventuales, & Observantes S. Francisci *locis citatis*, Totinius in Ceremoniali Camaldulensium *lib. 1. cap. 14. num. 10.* Flumara in Ceremoniali Clericorum Regularium *part. 1. cap. 12.* Eremitæ S. Augustini *cap. 8.* Alii tamen hanc exceptionem non faciunt, ita Boverius *lib. 1. cap. 6.* in Ceremoniali Cappuccinorum, qui præscribit talem genuflexionem in Festo Corporis Christi, & per totam Octavam, & eodem modo disponunt Constitutiones Servorum B. V. *cap. 4.* necnon Statuta generalia Ordinis S. Francisci, & Monachi Cassinenses in Ceremoniali *cap. 17.* Fantonius tamen in Ceremoniali Carmelitarum *lib. 1. Rub. 19.* statuit, quòd in Hymno Corporis Christi genuflectatur ad illa verba: *Tantum ergo Sacramentum* &c. si SS. Sacramentum in Tabernaculo super Altare positum fuerit, vel in Custodia aperta, licet SS. Sacramentum videri non possit, sed tantum Tabernaculum, seu vas in quo continetur, aliàs verò in proferendis prædictis verbis fiat solum inclinatio. Donatus verò Ramerius in Rituali PP. Cœlestinorum ita statuit: In Hymnis cum dicitur: *Veni Creator Spiritus; Ave Maris Stella; O Crux ave; Nos quoque, qui sancto tuo redempti Sanguine su-*

mus; Tantum ergo Sacramentum ad prædictos solummodo versus genuflectant, non autem ad illum: *O salutaris Hostia*, nisi coram SS. exposito Sacramento caneretur, cum non adorationis, sed admirationis sint verba. Hæc Ramerius. Noster tamen Gavantus supra *loc. cit.* præscribit quidem genuflexionem faciendam ad illos versus: *Tantum ergo, &c. si coram Sacramento proferantur*, nec addit *exposito*; iisdem verbis loquitur Philippus Natoli in Sacris Ritibus *loc. supracit.* & Corfettus in sua Praxi *cap. 21. n. 11.* sed clarioribus verbis expressit sensum suum Arnaudius in Epitome Gavanti *part. 2. tit. 1. n. 4.* ubi ait: *Genuflectendum erit ad ea verba: Tantum ergo Sacramentum, si coram Sacramento, etiam latente in Tabernaculo* &c. & Bauldry *part. 2. cap. 3. n. 2.* præscribit, genuflectendum esse in locis suis, &c. ad hos versus: *Tantum ergo Sacramentum, &c. & O salutaris Hostia* &c. etiam si proferantur coram SS. Sacramento in Tabernaculo incluso, aliàs non. Idem præscripsit Paulus à S. Johanne Evangelista in Ceremoniali PP. Augustinensium Excalceatorum *lib. 2. cap. 5. §. 1.* ubi ait: Cum dicitur *Tantum ergo Sacramentum*, & quinque versus sequentes in Hymno SS. Corporis Christi, semper genuflectitur. Hanc sententiam amplexus est noster Franciscus Magius *loc. supracit. n. 233.* cui libenter adhæreo; intelligere enim non possum cur semper genuflectendum sit ad principium Hymni, *Ave Maris Stella*; & ad illos versus, *O Crux ave spes unica*, cum recitatur Hymnus Crucis de tempore Passionis, ut docuit Castaldus, & non debeamus eodem modo procumbere ad prædictos versus, *Tantum ergo Sacramentum*, etiam si Sacramentum non sit expositum, sed sit tantum in Tabernaculo inclusum.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Cap. III. De Ceremoniis Horarum Canoniarum in Choro sollempnius recitandarum.

I. Gavant. pag. 160. col. 2. num. 2. -- *Matutinum igitur nunquam cum Pluviali cantatur, &c.*) Quamvis juxta dispositionem Ceremonialis Episcoporum in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, etiam absente Episcopo, nunquam ita sollempniter Matutinum celebratur, ut Pluviale adhibeatur, nihilominus cum à prædicto Episcoporum Ceremoniali, ut ait Gavantus *Sect. 10. cap. 2. n. 11*, consuetudines locorum variae, & laudabiles non sint abrogatae, neque improbatæ, idcirco improbari non possunt nonnullorum Regularium Ordinum Ceremonialia, in quibus præscribitur, quod non solum ad Laudes, & ad Vesperas sollempnes, sed etiam in sollempnioribus Festivitatibus ad Matutinum adhibeatur Pluviale à Celebrante. Qui quidem Ritus approbationem profecto meretur, quia Ordines Regulares cum aliqua speciali sollempnitate debent sollempniora Matutina celebrare, & cum eorum Superiores non habeant indumentum Cappæ magnæ, quale habent Episcopi, & Canonici in Cathedralibus Ecclesiis, idcirco si isti in sollempnioribus Festis utuntur tali Cappa in Matutino celebrando, decet etiam, quod Regulares aliquo speciali, & sollempni indumento utantur in celebrandis sollempniorum Festorum Matutinis.

II. Gavant. eod. n. 2. -- *Sed dum cantantur Lectiones tertiæ Nocturnæ &c.*) Quando Episcopus in Matutinis Officiū facit, nonnam Lectionem cantat ipse stans in sua sede Pontificali cum Cappa, detecto capite, &c. prout disponit Ceremoniale Episcoporum *lib. 2. cap. 5. n. 9*. Si autem celebraretur Matutinum in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis ab aliquo Canonico, vel Dignitate, absente Episcopo, tunc circa finem tertiæ Nocturnæ Canonici faciens Officiū ac-

cipit Pluviale coloris tempori congruentis, ut disponit citatum Ceremoniale *cap. seq. n. 15*. & cantat totam nonam Lectionem, pro qua accenduntur duo cerei, &c. prout ex eodem Ceremoniali describit Gavantus hic. Supradicti Regulares, qui in principio sollempnis Matutini Pluviali utuntur, solent illud dimittere, adjuvantibus Acolythis, post completam Antiphonam primi Psalmi, & deinde Celebrans, seu faciens Officiū reassumit idem Pluviale delatum ab iisdem Acolythis, dum cantatur octavum Responsorium, ut eo paratus legat totam ultimam Lectionem, & deinde prosequatur eodem sacro indumento reliquum Officiū, nimirum Matutinas Laudes, quæ eodem Ritu, & sollempnitate celebrantur, ac Vesperæ, de quibus Gavantus hoc loco *n. 8. & seqq.* & nos paulo infra.

III. Gavant. pag. 161. col. 1. n. 7. -- *Martyrologium prædiæ Natalis Domini sollempnius cantatur, &c.*) De Ritibus, & Ceremoniis, quibus sollempniter cantari debet Martyrologium prædiæ Nativitatis Domini, sermonem fecimus supra in nostris novis Additionibus ad *Cap. IV. Sect. 6*. quapropter legi possunt ea, quæ ibi tradidimus.

Quibus hoc loco addere lubet, quod in Massiliensi Ecclesia Archidiaconus cum quatuor Cantoribus in Cappis super ambonem conscendens Filii Dei nativitatem annunciare olim solebat, omnibus, Clero, & Populo, in terram prostratis, qua annunciata idem Archidiaconus eodem loco Evangelium decantabat. Hæc refert Leodegarius Mayer Monachus Benedictinus in suo erudito opere recentissime evulgato, cui titulus: *Explicatio Ceremoniarum Ecclesiasticarum part. 3. cap. 2* Cluniacenses verò Monachi dum Dominica Nativitas pronuntiabatur, cuncti in faciem cadebant,

bant, & aliquandiu in Oratione procumbent, ut tradit Marcard Herrgott Monachus pariter Benedictinus Congregat. S. Blasii in suo opere inscripto: *Vetus Disciplina Monastica part. 2. cap. 4. de Vigilia Nativit. Domini*, ubi alia ad eandem diem spectantia, juxta Cluniacensium Monachorum Ritus, enarrat.

IV. Gavant. pag. 161. col. 1. n. 8. -- *Fusus de Vesperis sollemnibus est dicendum, &c.* Gavantus hoc n. 8. & seqq. fusè tractat de Ceremoniis, & Ritibus adhibendis in Vesperis sollemnibus; omiſſis igitur iis, quæ à nostro Magistro ibidem scriptis consignata fuerunt, ne inutiliter eadem repetantur, progredimur ad alia adjicienda, & observanda, quæ ab eodem brevitatis studio distinctè minimè examinata fuerunt.

Antequàm ultimum pulsetur Vesperarum signum, juxta varias Ecclesiarum consuetudines, vel Ceroferarii, vel unus ex Acolythis, vel ambo simul accendere debent cereos in Altari. Bauldry part. 1. cap. 13. artic. 2. n. 1. statuit, ut Ceroferarii ambo accendant prædictos cereos; idem præscribit Cerem. Clericorum S. Pauli lib. 1. cap. 9. ubi ait: *Acolythis accendant candelas in Altari, & lato secum lumi e in Sacristia, accendant candelabra.* Castaldus verò in Praxi Ceremoniarum lib. 2. sect. 5. cap. 8. n. 3. statuit, quòd Acolythis accendant cereos in Altari, & supra parietes, & quòd Ceroferarii pariter suos cereos eodem tempore accendentes cum candelabris ante ostium Sacristiæ accedant, ibique Celebrantem cum Ministris expectent. Præ omnibus mihi placet dispositio, quam tradidit Flumara in Ceremoniali Clericorum Minorum part. 2. cap. 4. ubi sic ait -- Thuriferarius Superpelliceo indatus adjuvat Celebrantem sacris vestibus se vestientem, &c. Acolythus minister præparabit sedem Celebrantis, ponens super eadem sede, panno, vel tapete cooperta, pulvinum; & alterum cum tapete, vel panno in planitie, vel super genuflexorio ante sedem posito. Legile etiam ante sedem

collocabit cum Breviario, serico, coloris cæterorum paramentorum tecto. Junior Ceroferariorum accendet sex candelas in Altari cum candela in apicem virgæ accensa. Accendat autem prius tres à latere, quæ sunt in cornu Evangelii, ab altiori incipiendo, & postea eodem ordine accendet alias in cornu Epistolæ. Alter verò accendet duas ipsorummet in Sacristia positas. Si super parietes erunt candelabra cum candelis, & illæ sunt accendendæ, eas ambo accendent, junior in cornu Epistolæ, & alter in cornu Evangelii: quibus accensis, antiquior, delato secum lumine, accendet easdem ipsorummet in Sacristia -- Sic Flumara. Nostra tamen consuetudo est, ut sicut candelæ super parietes, ita etiam eæ, quæ sunt in Altari, accendantur à duobus Acolythis, nimirum Thuriferario, & Naviculario, ordine supradicto, incipiendo nimirum à proximioribus Cruci, & interim Ceroferarii in Sacristia adjuvant Celebrantem ad se induendum sacris vestibus. Adnotare etiam est, quòd juxta sententiam Castaldi in nostro Ceremoniali lib. 1. cap. 24. Thuriferarius est ille, qui cereos accendit in Altari primo quidem à latere Epistolæ, faciens initium ab iis, qui sunt prope Crucem, mox eodem ordine à latere Evangelii.

V. Gavant. pag. 161. col. 2. num. 13. -- *Inchoatur Psalmus à Cantoribus, & sedent omnes, &c.* Intonata à Celebrante Antiphona, & à Choro cantata, si Duplex est Officium, inchoantur Psalmi à Cantoribus, &c. & deinde omnes sedent, ait Gavantus; sed de hoc Ritu standi, vel sedendi in Choro, dum cantantur Psalmi, non est unus, & idem, sed varic diversus Ecclesiarum, & Ordinum Regularium Ritus, ut supra exposuimus in nostris Observationibus ad cap. 8. sect. 5. Ita etiam varia est consuetudo aliquorum Regularium post Vesperas inchoatas, Pluviale, præsertim pretiosum deponendi. A PP. Carmelitis Discalceatis ita disponitur in suo Ordinario part. 1. cap. 6. n. 4. Hebdomatarius

rectus incipit Vesperas illis verbis. *Deus in adiutorium, &c.* Dictoque in Choro *Alleluja*, incipit primam Antiphonam, qua finita, & incepto primo Psalmo, factis solitis reverentiis, Sacristiam revertitur: relictoque ibi Pluviali, præcedentibus Thuriferario, & Acolythis, Chorum ingreditur. Ante finem tamen ultimi Psalmi, facta solita inclinatione in Choro, iterum redit Sacristiam, & accepto Pluviali, præcedente Thuriferario cum Thuribulo fumigante egreditur ad Ecclesiam -- Hactenus Ordinarium PP. Carmelitarum relatam à Francisco Magio *opusc. 3. de Offic. Chori disquisit. 2.* ubi similes etiam refert aliorum Ceremonialium Ritus, præsertim PP. Minimorum, & Cassinensium, quos tamen in Ceremonial. per D. Zachariam à Mutina Cassinensem Monachum, & per Theodorum Solarium Ordinis Minimorum respectivè elaboratis, atque digestis minimè potui reperire; & solùm in Ceremoniali PP. Eremitarum S. Augustini Romæ edito anno 1714. *part. 3. cap. 9.* legitur, quòd usus deponendi Pluviale post initium Vesperarum, & illud reassumendi circa finem ultimi Psalmi, potest tolerari, quando Chorus clauditur cortinis, ita ut non videantur Religiosi à Populo, nullo tamen pacto quando Chorus patet. Itaque certissimum est, quòd prædictus usus deponendi Pluvialia post intonatam Antiphonam in Vesperis sollempnibus, omnino improbandus est in illis Ecclesiis, in quibus Chorus omnibus patet, & non est retro Altare. Decretum allatum à Barbosa, & datum in nostro Indice sub *n. 29.* ita intelligi debet, ut antiquitas nostri ipso Vesperarum initio Pluviale forsitan non induissent, ut suspicatur Magius *loc. cit. n. 12.* cum extet hic Ritus apud Ordinem B. M. de Mercede, in cuius Ceremoniali *lib. 1. cap. 21.* his verbis exprimitur -- Igitur (Antiphona) ante Canticum præintonata, abit Prælati ad Sacristiam, quem Acolythi, & Thuriferarius ce-

micantur: ubi lotis manibus, Amictu, Alba, quam Cingulo strictè præcingit, Stola in modum Crucis ante pectus coaptata, & Cappa serica coloris competentis indutus, procedit ad thurificandum Altare -- Hæc præfatum Ceremoniale, quo quidem Ritu, ait noster P. Magius, tametsi laudabilis sit, & à S. C. permissus, nostri tamen Patres in Vesperis sollempnibus non utuntur; satisque sunt arbitrati, si pretiosum, & grave aliquod Pluviale, sedenti tunc Celebranti nimis foret incommodum, & ideò cum levi aliquo, & facili commutetur; similiter ac Ceremoniale Episcoporum *lib. 2. cap. 1. n. 7.* de Mitra Episcopi decernit his verbis: *Episcopus verò sic perstat, donec expleta per Chorum Antiphona, inceptus fuerit Psalmus; tunc sedet, accepta Mitra leviori, si placeat, &c.* Miror tamen Magium nostrum supponere hoc loco Celebrantem apud nos sedere, quando, ut alibi diximus, non solùm ad Vesperas sollempnes, sed etiam ad Matutinum, cæterasque Horas, etiam diebus ferialibus, psallimus stantes, non verò sedentes; potius igitur dicendum est antiquum nostrorum Ritu similem fuisse illi, quem adhuc in usu habent PP. B. M. de Mercede, & qui à S. C. non fuit improbat. Cæterùm ego quoque haud improbarem Ritu mutandi Pluviale grave in leve aliquod, & magis commodum, ex quo præsertim nos non sedendo, sed stando solemus totas Vesperas, ut dixi, celebrare. Alii verò regulariter, præsertim in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis, celebrant Vesperas, aliasque Horas sedendo; unde Pluviale aliquod pretiosum, & magni ponderis, Celebranti ita sedenti, non potest illud afferre incommodum, quod afferret stanti, & nullo Stallo, seu Postergali innixio, ut solemus nos stare etiam quando hujusmodi sacris vestibus induti, Vesperas & Laudes celebramus.

VI. Gavant. pag. 161. col. 2. n. 14. - Cantores præintonant reliquas Antiphonas Dignioribus, &c.) De hac re, nempe de Ceremoniis præstandis ab iis, qui præintonare debent dignioribus Antiphonas in Vesperis sollempniter decantatis, nonnulla adnotavimus supra ad *Caput 7. Sess. V.* idcirco hic abstinemus à nostris Additionibus, & Observationibus, ne jam dicta repetamus.

VII. Gavant. pag. 161. col. 2. n. 15. - Finitis Psalmis, &c.) Dum cantatur ultimus Psalmus, Thuriferarius, facta debita reverentia Celebranti, & Choro, accedit ad Altare, & si adest Navicularius, simul cum eodem Thuriferario pergit, & post factam Altari genuflexionem accendunt Ceres Candelabrorum, quæ deferri debent à Ceroferariis, necnon alios, qui sunt in majoribus Candelabris, si sit consuetudo. Deinde facta iterum genuflexione, velambo, vel Thuriferarius solus recedit in Sacristiam, ubi ignem præparat, & alia sibi necessaria. Circa finem ejusdem Psalmi Ceroferarii, factis Celebranti, & Choro debitis reverentiis, accedunt ad Altare, ubi genuflectunt, & sua Candelabra accipiunt, & dum repetitur ultima Antiphona, accedunt ad Celebrantem, seque hinc inde, ante eum, & à lateribus ejus in plano collocant, facie ad se invicem versa, sicut & Assistentes parati accedunt etiam ad Celebrantem cum debitis reverentiis, & ita se locant hinc inde, ut ipsi Ceroferarii Celebranti sint propiores in plano Chori. Si adest Ceremoniarius, tunc se collocabit à dextris, si fieri potest, Ceroferarii, qui est à dextris Celebrantis, caventes omnes, ne terga vertant Altari, aut ipsi Celebranti. Rursus cavere debent, ne in via sint, dum cantatur Versus *Gloria Patri &c.* & si aliter fieri non potest, inclinent se profunde ante Altare.

Finita ultima Antiphona Celebrans surgit,

biretum tradit Ceremoniario, vel in aliquo loco commodo deponit, si nullus sit qui illud recipiat, junctisque manibus, stans Capitulum cantat, & responso per Chorum: *Deo gratias*, unus Assistentium, facta prius Altari reverentia, accedit ante Celebrantem, eique præintonat initium Hymni cum debitis reverentiis antè, & post; quo per eum repetito, omnes præstant ea, quæ Gavantus describit hoc loco. De ritibus servandis in Hymni intonatione, satis egimus in nostris Observationibus ad *Caput 6. Sess. V.* necnon ad *Caput 18. Sess. VI.* Hoc loco tamen addimus, quòd si Hymnus cantetur à Musicis, vel alternatim ab Organo, tunc Cantores legent mediocri voce ea verba, quæ à Musicis seu Organo cantantur; hoc tamen servato, quòd prima & ultima Strophe non ab Organo sed à Choro cantetur, quod observari debet in omnibus Canticis, & Hymnorum Versibus, in quibus genuflectendum est, sicuti & in Versiculo: *Gloria Patri &c.* quamvis Versus immediatè præcedens fuerit à Choro pariter decantatus, quæ observanda sunt, non modò in Vesperis, sed etiam in Matutino, & Missa, juxta præscriptum Ceremonialis Episcoporum *lib. 1. cap. 28. n. 6.* Quod spectat ad alias Horas Canonicas, non est consuetum in iis Organum interponere: si tamen alicubi vigeat ea consuetudo, servari posse non negat idem Ceremoniale *n. 7.* ea tamen cautione, ut quandocumque per Organum figuratur aliquid cantari, seu responderi alternatim Versiculis Hymnorum, aut Canticorum, ab aliquo de Choro intelligibili voce pronuncietur id, quod ab Organo respondendum est. Immo optaret Ceremoniale, ut aliquis Cantor conjunctim cum Organo voce clara idem cantaret. Quibus autem diebus Organa pulsari soleant in Ecclesia, discimus ab eodem Ceremoniali *loco cit. n. 1. & 2.* Omnibus enim Dominicis & Festis omnibus per Annum occurrentibus, in quibus Populi à servilibus operibus abri-

abstinere solent, id decere affirmat; inter has autem Dominicas, ait, non connumerari Dominicas Adventus, & Quadagesimæ, excepta Dominica tertia Adventus, quæ dicitur: *Gaudete in Domino &c.* & quarta Quadagesimæ, quæ dicitur: *Letare Hierusalem &c.* sed in Missa tantum. Excipiuntur etiam Festa, & Feriæ infra Adventum, aut Quadagesimam occurrentia, quæ cum solemnitate ab Ecclesia celebrantur; ut sunt Festa SS. Matthiæ, Thomæ Aquinatis, Gregorii Magni, Josephi, Joachim, Annunciationis, & similia. Item Feriæ V. in Cæna Domini ad Missam tantum, & Sabbato Sancto ad Missam, & Vesperas, Organum pulsari decet, demum quandocumque occurrat celebrare solemniter, & cum lætitia pro re aliqua gravi.

VIII. Gavant. pag. 162. col. I. n. 16 -- *Præintonabis Celebranti Antiphonam ad Magnificat, &c.* Dum Chorus respondet ad Versum post cantatum Hymnum, dignior Assistentium, Comite Ceremoniario, rediens ad Celebrantem cum debitis reverentiis, præintonat illi Antiphonam ad *Magnificat*, qua per eum repetita, ipse, & omnes alii de Choro sedent, tecto capite, donec fuerit integrè decantata, si Officium fuerit Duplex; interim Ceroferarii Candelabra sua accipiunt cum Candelis accensis, & factis debitis reverentiis, accedunt ad Celebrantem, vel ad medium Chori, ubi stantes, Celebrantem expectant, sicut & ipsi Assistentes parati accedunt etiam ad Celebrantem cum debitis reverentiis, & ita se locant hinc inde. Thuriferarius quoque item accedit de Sacristia cum thuribulo, & navicula ad Altare, facta debita genuflexione, vel potius redit in Chorum, ubi se adjungit Ceroferariis, & si adest Navicularius, ipse defert naviculam jungens se Thuriferario, servato eodem ordine, quem descripsimus in *tom. I. part. 2. tit. 2.* agentes de Missa solemnè, ubi expli-

cavimus etiam modum, quo Thuriferarius debet gestare thuribulum, & alius Acolythus naviculam.

IX. Gavant. pag. 162. col. I. n. 17 -- *Inchoato Cantico Magnificat surgentibus omnibus, &c.* Finita Antiphona in Choro, duo Cantores, sive duo ex Assistentibus paratis intonant Canticum *Magnificat*, & tunc omnes surgunt, quia cum cantatur Antiphona, sedent omnes, ut supponit Gavantus hic et Ceremoniali Episcoporum.

X. Gavant. eod. n. 17 -- *Celebrans factis sibi signo Crucis, &c.* Intonato Cantico *Magnificat*, Celebrans, & alii ei Assistentes deponunt bireta sua, facto sibi signo Crucis à fronte ad pectus, quod faciunt etiam omnes alii de Choro juxta sententiam Bauldry *part. 2. cap. 11. art. 4. n. 31.* adducentis auctoritatem Ceremonialis Episcoporum *lib. 2. cap. 3.* Verum, ut optimè adnotat noster *Magnus Opusc. 3. de Offic. Chori disquisit. 8.* Ceremoniale Episcoporum à Bauldry allegatum de hoc signo Crucis ab omnibus de Choro faciendo, nullum verbum habet; hæc enim tantum præcisa verba in dicto Ceremoniali *loc. cit.* leguntur -- *Cum inchoatur Canticum Magnificat, quod à duobus Presbyteris paratis Pluvialibus intonatur, omnes surgunt, & ipse Celebrans salutans hinc inde Canonicos capitis inclinatione, qui ei assurgere debent, capitibus detectis, vadit ad Altare.* Idcirco Castaldus in *Praxi lib. 2. Sect. V. cap. 8. n. 13.* de hoc signo nihil ait, & *cap. 9. n. 9.* monet, à Celebrante Episcopo faciendum esse, juxta verba Ceremonialis Episcoporum, quæ habentur *loc. cit. cap. 1.* & quæ ita præscribunt -- *Ut factis sibi Crucis signo à fronte ad pectus, ac ceptoque sinistra manu Baculo Pastoralis pergit ad Altare.* Rursus de eodem signo Crucis ab omnibus faciendo, neque loquitur Ceremoniale Clericorum Regularium S. Pauli *lib. 1. cap. 9.* sed quòd Celebrans dictum Crucis signum edere debeat, præscribunt Gavantus *suprà,*

suprà, Corsettus in *Praxi part. 1. cap. 17. num. 8.* Castaldus in nostro Ceremoniali, Flumara in Ceremoniali Clericorum Regularium Minorum, Paulus à S. Johanne Evangelista in Ceremoniali Discalceatorum Augustinensium, necnon Victorinus Totinius in Ceremoniali Camaldulensium *lib. 1. cap. 16. num. 18.* ubi id fieri probat pro reverente accessu ad incensandum Altare.

XI. Gavant. pag. 162. col. 1. eod. n. 17. -- *Vadit ad Altare, &c.*) Dubium est, quando nam Celebrans, qui pergere debet ad thurificandum Altare, descendere debeat à sua sede, utrum statim post intonatam Antiphonam, an verò, non nisi post inchoatum Canticum *Magnificat*? Castaldus in nostro Ceremoniali *lib. 1. cap. 24. num. 10.* præscribit, ut Celebrans, *inchoata Antiphona ad Magnificat* præbeat honoris signum, ad utramque Chori partem se inclinando, & à sua mox sede descendat, ut unà cum Ministris post dictum Canticum inchoatum facto sibi Crucis signo, in Chori medio genuflectat; & ad thurificandum Altare, ex Evangelii latere egrediatur. Quòd si, *inquit*, Antiphona non duplicetur, ipsam non in suo loco, sed in medio Chori intonabit. Verùm idem Castaldus in *Praxi lib. 2. Sect. V. cap. 8. n. 13.* mutata sententia aliter docuit, scilicet, ut non nisi post Canticum *Magnificat* inchoatum, Celebrans à sua sede descendat, & Magius *cit. Opusc. disquisit. 7.* decentiorem hunc esse ritum existimat, & à nobis etiam amplectendum, utpotè magis consonum, & ritui Romano conformiorem, eumque præscribit Ceremoniale Episcoporum *loc. supracit. lib. 2. cap. 1.* necnon Ceremoniale Papale *lib. 2. cap. 9.* & Paris de Crassis de Ceremoniis Cardinalium Episcoporum *lib. 2. cap. 11.* Denique Ceremonialia Clericorum Regularium Minorum, Carmelitarum, Minorum Conventualium S. Francisci, & aliorum, necnon Corsettus in *Praxi part. 1. cap. 17. num. 8.* & Bauldry *loc. supracit.*

Gavant. Rubr. Brev.

XII. Gavant. pag. 162. col. 1. eod. n. 17. -- *Capite tecto, &c.*) Hoc loco præscribit Gavantus, ut Celebrans pergat ad Altare incensandum capite tecto; Gavanti sententiam sequitur Corsettus *cap. 17. num. 8.* hunc eundem ritum docere videntur Felix Franciscinus in *Ceremoniali Minorum Conventualium part. 3. cap. 3. num. 4.* Johannes Merinerus in *Ceremoniali Minor. Observant. part. item 3. cap. 3. num. 4.* qui solam de Ministris comitantibus Celebrantem dicunt, quòd procedent capite detecto, unde legitime infertur, eorundem Auctorum sententiam aliam esse de Celebrante, nimirum, quòd iste tecto capite procedere debeat ad Altare. Ceremoniale verò Clericorum Regularium S. Pauli *lib. 1. cap. 9.* disertis verbis statuit, ut solus Celebrans tegat caput in prædicto incessu. Verùm contraria sententia mihi videtur probabilior, quam docet Castaldus in nostro Ceremoniali *lib. 2. cap. 20.* ubi præscribit, ut Celebrans, *per ostium à latere Evangelii præcedentibus Thuriferario, & Acolyto, & post eos Cerofetariis, ultimus ad thurificandum Altare detecto capite, manibusque ante pectus junctis procedat.* Castaldi sententiam non pauci Ceremoniarum Magistri amplexi sunt: Dominicus Flumara in *Ceremonial. Cleric. Regul. Minor. part. 2. cap. 4.* eundemque ritum approbat Andreas Guerrierus in Declarationibus Rubric. General. Breviarii Romani *tract. 2. cap. 1.* necnon Bauldry *loc. supracit.*

Ratio autem detectionis capitis, ut bene advertit noster Magius *Opusc. 3. supracit. disquisit. 6. num. 34.* non est illa, quam Gavantus, & Minores tum Observantes, tum Conventuales in Ministris assignant, quia brevis est via, sed ob *Magnificat*, quod à Choro sollempnissimè decantatur, ut Guerrierus *loc. supracit.* tradit his verbis: *Celebrans, & qui eum comitantur, eant ad incensandum Altare, manibus junctis ante pectus, & capibus discoopertis ob reverentiam Cantus.* Vel, ut ait Bauldry: *nudo capite pro-*

B b b

pter

pter Canticum Evangelicum. Idem docet Paris de Crassis lib. 2. cap. 36. advertens, quòd Episcopus, si minimè sacris vestibus paratus interlit, debet incensari capite detecto, & reverenti ad ipsum actum incensationis, non habito respectu ad incensantem, sed ad actum incensandi mysticum, & ad Cantum ipsius Cantici Magnificat, quem reverenter audire debet, non obstante, quòd dum ipse Episcopus paratus incensatur, debeat cum Mitra incensari, quia aliud est cum Mitra, aliud est cum Bireto. Hæc mox laudatus Auctor.

Si tamen præter Altare majus, aliud Altare incensandum sit, Celebrans post thurificatum majus Altare, cooperto capite, ut omnes concedunt, incedere debet per Ecclesiam, non quia longior via est, sed quia Presbyterium egrediens, à Choro recedit.

XIII. Gavant. pag. 162. col. 1. eod. num. 17. -- Et sine Acolythis, &c.) Præscribit hic Gavantus, ut Celebrans procedat ad incensandum Altare sine Acolythis, nempe sine Ceroferariis; Castaldus tamen in Praxi lib. 2. Sect. V. cap. 8. num. 20 docet, quòd si Chorus distet ab Altari, vel sit retrò aliquantulum ab Altari remotus, prout apud Regulares esse solet, non est improbanda consuetudo procedendi ad incensandum Altare cum Ceroferariis, ita tamen, ut redeuntes ad Chorum post incensatum Altare, reponant Candelabra, resumenda ad Orationem, vel Orationes: & Bauldry pariter loc. supracit. absolute contendit, etiam Ceroferarios debere comitari Celebrantem ad Altaris incensationem, incedendo nimirum post Thuriferarium, & Navicularium.

XIV. Gavant. eod. num. 17. -- Ascendit ad Altare, &c.) Celebrans, & alii, qui ipsum comitantur, ante infimum gradum Altaris pervenientes, Cruci reverentiam faciunt, seu potius genuflexionem, excepto Celebrante, qui solam exhibet reverentiam, si tamen ibi sit Sanctissimum Sacramentum, etiam ipse Celebrans genuflectit cum ceteris, qui omnes stant recta linea, medium-

que habentes ipsum Celebrantem, Acolythis verò, nempe Thuriferarius, & Navicularius, post eos remanent. Facta reverentia, Celebrans cum duobus ex dictis paratis, hinc inde elevantibus partem anteriorem pluvialis ipsius Celebrantis, ascendit ad Altare, & præstat omnia ea, quæ tradit Gavantus. Fit igitur incensatio Altaris eo prorsus modo, quo, ut ait idem Gavantus, præscribitur Missæ initio in Rubricis Missalis part. 2. Titulo 4. num. 4. unde legenda sunt omnia ea, quæ ibi Gavantus dixit, & nos pariter adnotavimus in nostris Observationibus, & Additionibus. Advertendo solum, quod primus Assistentens debet exhibere ea, quæ præstare solet Diaconus in Missa, dum incensatur Altare, nimirum debet ministrare naviculam cum debitis osculis, & cum alio Assistente elevare Pluviale, dum Celebrans incensat.

Ubi verò Officium Vesperarum celebratur sine Assistentibus paratis, Thuriferarius, & ejus Socius supplent vices Assistentium in ministrando Naviculam, & elevando hinc inde Pluviale Celebrantis, dimissa prius Navicula ab eo, qui eam ministrabat, in aliquo loco congruo.

Altari thurificato, Celebrans, stans in Cornu Epistola, reddit thuribulum eidem Presbytero Assistenti parato, à quo acceperat, & ille Thuriferario stanti in Cornu Epistola; tum Celebrans rediens ad medium Altaris, & Assistentes hinc inde simul cum eo, caput etiam inclinant Cruci, postea in planum descendentes, debitas faciunt Altari reverentias, & eo ordine in Chorum redeunt, quo venerant, & servatis iisdem salutationibus. Tum Ceroferarii deponunt Candelabra in loco apto, si supersit multum temporis usque ad Orationem, alias verò remanentes ante ipsum Celebrantem, ea accensa sustinent. Assistentes autem semper Celebrantem comitantur, elevantes partem anteriorem sui Pluvialis, eumque conducunt usque ad sedem suam, ubi stant, donec incensatus fue-

fuerit à primo ex illis, & deinde statim ad sua loca redeunt, facta ei reverentia.

Hoc loco animadvertere lubet, quòd si incensatio Altaris fiat, dum in eo est expositum Sanctissimum Sacramentum, debent omnes, cum ad Altare pervenerint, utroque genu procumbere, etiam cum inclinatione capitis in plano Cappellæ, deinde Celebrans ascendens cum suis Assistentibus ad Altare, hoc in medio osculatur, semper tamen ipse solus, sicut facit etiam, quando Sanctissimum Sacramentum non est expositum. Deinde idem Celebrans stans, & non genuflexus juxta Ceremoniale Episcoporum, imponet incensum, benedicens illud more solito, (quia post Sacramentum etiam Altare incensare debet) sed nulla interveniente ipsius Celebrantis manus osculatione, ob Sacramenti reverentiam; deinde vel in ora suppedanei genuflexus, vel juxta alios, (in quorum sententiam nos inclinavimus, in altero primo Tomo, præsertim quando solum Sacramentum, & non Altare est incensandum) descendens ad infimum Altaris gradum, ibi genuflexus accipit thuribulum sine osculis ab Assistente pariter genuflexo, factaque inclinatione; & Assistentibus simbrias Pluvialis anterioris elevantibus, hinc inde genuflexis, incensat tribus ductibus Sanctissimum Sacramentum; tum facta profunda inclinatione, surgit cum suis Assistentibus, simbrias Pluvialis elevantibus, ascendit ad Altare, ubi facta cum eis genuflexione, incensat more solito, (non dico, primò Reliquias, quia juxta dispositiones recenter editas, nec Reliquiæ, nec Imagines adesse debent super Altare, quando Sacramentum est expositum) ipsum Altare, genuflectendo semper, quando cum suis Assistentibus ante medium transit (sed tunc unico genu) & finita incensatione, reddito in Cornu Epistolæ thuribulo, redit ad medium Altaris, ubi genuflectit, deinde declinans parrumper ad latus Evangelii, ne terga vertat Sacramento, descendit ad planum Cappellæ unà cum Assi-

stentibus, ibique facta genuflexione ab omnibus utroque genu, redeunt in Chorum (à latere Epistolæ, si Chorus est retro Altare) eo ordine quo venerant.

XV. Gavant. pag. 162 col. I. num. 19. -- *Incensatione Altaris, vel Altarium peracta, &c.*) Si aliud Altare, ratione Festivitatibus sit incensandum, facta incensatione Altaris majoris, vel illius, ubi Sanctissimum Sacramentum asservatur, (quod prius est incensandum, ut optimè docet Gavantus num. 18. quàm Altare, ad quod Vesperæ fiunt) peracta tali incensatione Altarium omnium quæ incensanda sunt, revertuntur omnes prædicti, præstitis Choro debitis reverentiis, ad loca sua, & Celebrans stans apud suam sedem, ut supra innuimus, invitat prius digniorem, qui immediatè post eum incensari debet, capitis inclinatione, ad incensationem; & tunc dignior ex prædictis Presbyteris paratis, cum profunda inclinatione antea, & postea, incensat triplici ductu ipsum Celebrantem, deinde reddit thuribulum Thuriferario, qui incensat alios de Choro, ordine præscripto, & à nobis explicato, agentes de incensatione faciendâ à Diacono in Choro, post incensationem Oblatorum factam à Celebrante in Missa sollemni. Adverto hic quòd finita Chori incensatione, ipsi Assistentes à Thuriferariis incensantur.

Addimus tamen hoc loco, quòd si ratione sollemnitatis, vel alia quacunque causa, adesset in Choro, existente ante Altare, Episcopus Diœcesanus, vel Archiepiscopus, Legatus Apostolicus, Primas, seu Patriarcha in suis Jurisdictionibus, vel aliquis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, tunc spectat ad ipsos incensum imponere, & benedicere, ministrante Naviculam primo ex Assistentibus cum debitis osculis, & eo casu dicit: *Benedicite Reverendissime Pater*, & si erit Cardinalis: *Eminentissime Pater*, & Thuriferarius genuflexus utroque genu, (cum genuflexionibus unico genu antè, & post,) ministrabit, seu sustinebit thuribulum; & post

Celebrantem prædicti Prælati thurificatur triplici ductu à primo Presbytero assistente, cum profundis inclinationibus ante, & post incensationem, tunc verò Celebrans duplici tantum ductu thurificatur, juxta praxim omnium ferè Ecclesiarum; si verò adessent Episcopi Exteri, vel alii Prælati, honoris gratia, semper thurificatur post Celebrantem triplici ductu.

Quo ordine, & quomodo incensandi sint Principes Magni, Mulieres insignes, aut Reginae, Domini locorum &c. tradit Gavant. tom. 1. part. 2. tit. 7. in Rub. 10 lit. C. & nos ibidem nonnulla adnotavimus, quæ legi possunt, ne eadem repetamus. Circa incensationem Personarum in Ecclesiis minoribus, & Regularium, nulla datur in Ceremoniali Episcoporum determinata regula, unde unaquæque Ecclesia circa hoc observare debet suas laudabiles, & præscriptas, probatasque consuetudines.

XVI. Gavant. pag. 162. col. 2. n. 20. -- *Cessabit autem incensatio initio Orationis, &c.* Qui in Choro sunt Cantores, vel Musici, majori pausa, ac graviori modulatione Canticum *Magnificat* præcinere debent, ut ante repetitionem Antiphonæ incensatio compleatur in Choro, quia dum dicitur Oratio, incensatio cessare debet, ut præcibit Gavantus, & quidem ex Ceremoniali Episcoporum lib. 2. cap. 1. Adeoque si magnus sit numerus thurificandorum, ita ut non adsit tempus sufficiens, tunc Thuriferarius brevitate causa, tam ex una, quam ex altera parte Chori poterit omnibus simul se inclinare ante incensationem, & post. Advertat tamen incensans, quòd dum à Choro cantatur: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, debet facere pausam, & inclinari versus Altare, & deinde prosegui, si aliqui remanent

incensandi; seu potius procedere ad Populum incensandum.

Completa incensatione, absolutoque Cantico *Magnificat*, reassumunt Cantores Antiphonam, nisi reassumatur ab Organo, quia tunc mediocri voce eam legunt. Interim Ceroferarii cum Candelis accensis, & debitis reverentiis accedunt ad Celebrantem, & stant eo modo, quo dictum est ad Capitulum, præstantque omnia ea, tum ipsi, tum alii, quæ docet Gav. nn. 21. 22. & 23.

XVII. Gavant. pag. 162. col. 2. n. 23. -- *Si discedendum est à Choro, &c.* Si immediate post Vesperas, Completorium sit cantandum, dicto à Celebrante: *Fidelium Anima &c.* salutatisque Præfatis, aliisque de Choro (nudo capite) ex utraque parte; & reverentiis Altari exhibitis, præcedente Ceremoniario, necnon Ceroferariis, recedit Celebrans cum suis Ministris, recto capite, eodem ordine, quo venerat, in Sacristiam, ubi omnes paramenta deponunt. Acolythi verò extinguunt Cereos, qui sunt super Cancellos, vel parietes, ita ut ad Completorium semper sit minor luminum numerus, quam ad Vesperas; si verò non sit recitandum Completorium, Celebrans dicit Antiphonam B. V. genuflectens, vel stans, juxta Regulas Breviarii; in cujus fine dicit voce submissa Versiculum, & (semper stans) Orationem, deinde recedit eo ordine, quem mox innuimus. Atque hic finis esto nostrorum in doctissima Gavanti Commentaria Observationum, & Additionum, quas si ea, quam res ipsa postulare videtur, dignitate tractavimus, Patri Luminum referendæ sunt grates. Si quid verò in iis reprehensione dignum pius Lector offenderit, tenuitati nostræ concedet. Quæcunque tamen diximus, ea irrefragabili Apostolicæ Sedis judicio volumus esse subjecta.

☩ (e)